

NOVICA

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 7. januarja 1854.

List 2.

Velika gnojna moč košene moke.

Da zamore rastlina poganjati močne bilke in krepko perje, in da rodi potem tudi obilo zdatnega zernja, mora dobivati koj iz začetka posebno dva življeja, katerih pa ne najde v goli zemlji toliko, kolikor ju potrebuje: ta dva življeja sta gnjilec in fosforokislo apno. Gnjilec dela posebno slamo (bilke in perje), — fosforokislo apno dela seme, zernje. Obojni ta živež pa je zedinjen v našem navadnem gnoju, v moki, ki se zmelje iz kosti, v tistem ptujem tičjeku, ki se imenuje guano itd. Ta dva življeja sta posebno, po katerih vsaki gnoj dobiva svojo gnojno moč in vrednost; kolikor več teh življejev ima gnoj v sebi, toliko močnejši, toliko boljši je.

Učeni možje, kateri znajo vsako stvarico tako razdeliti, da do zadnega cempera zvejo: kaj je v nji, so po taki preiskavi zvedili tudi natanko, koliko gnjilca in fosforokislega apna je v živinskem gnoju, koliko v košeni moki, koliko v tičjeku guanu. Najdlji so namreč:

	gnjilca	fosforokislega apna
v 100 funtih živinskega gnoja	blizo pol funta,	— blizo pol funta,
v 100 „ košene moke	4 do 5 funtov,	— 45 do 48 funt.
v 100 „ guana	12 do 13 funtov,	— 27 do 30 funt.

Gori smo rekli, da iz gnjilca se posebno rodi slama, iz fosforovega apna pa zernje. Če sedaj pogledamo razmero teh dvéh delov na tablici, ki jo pred sabo imamo, nam bo berž očitno, da košena moka je neizrečeno močen gnoj, ker na gnjilcu, ki dela slamo, prekosi navadni živinski gnoj 10 do 12krat, na fosforovem apnu, ki dela zernje, pa blizo stokrat.

Da je to gotovo, ni dvombe več, ker 80letne skušnje angležkih kmetovavcov in 20letne saksonskih poljedelcov so to poterdile do dobrega. Odkar so začeli na Angležkem polja gnojiti s košeno moko in pokladati živini ogeršične preše (pergo), po katerih je gnoj veliko tečniši, pridelujejo dvakrat več kakor nekdanj.

Da pa kosti ne teknejo le dobro angležki in nemški, zemlji temuč tudi vsaki drugi, tedaj tudi slovenski, učé gotove skušnje tudi pri nas, čeravno se je dosihmal le po malem poskušala košena moka. Kostí domače živine povsod obstojijo blizo iz polovice fosforokislega apna in polovice limica (Gallerte), limec pa je obilo gnjilčen, tedaj obstoji košena moka povsod iz enakih delov, — zemlja pa si je tudi po celi Evropi v tem enaka, da je ali ilovnata, pešena itd. Tedaj ne velja tisti prazni izgovor: „to ni za našo zemljo“. Dobro vemo, da so razložki zemlje v vsaki deželi, pa kar je za pešeno zemljo dobro v ti deželi, je gotovo dobro tudi v drugi itd.

Ako tedaj ljudstvo v eni deželi ne rabi tistega gnoja, kterege rabijo v drugi, je uzrok v tem, da 1) ne poznajo družega gnoja, kakor živinskega,

ali da jim je 2) drug gnoj predrag in ga celò dobiti ne morejo.

Umni kmetovavci po Slovenskem poznajo vsi gnojno moč košene moke, — mali kmetiči pa se vé da nimajo nobenega zapopadka od tega, ker, če ne vidijo slamnatega ali listjega kupa spod živine ali sekretov, vse drugo jim ni gnoj. Umni kmetovavci, posebno če jim zmanjkuje živinskega gnoja, bi gotovo radi segali po košeni moki, ako bi je bili mogli dobivati po taki ceni, da se splačajo stroški.

Blizo Dunaja v Atzgersdorf-u se je ustanovila sedaj velika fabrika (J. Fichtner & Söhne), ki melje moko iz kostí in jo prodaja na debelo; zalogo ima na Dunaju (v mestu, Wildpretmarkt Nr. 580), od kodar jo vsakdo lahko dobi, kdorkoli jo naroči, po ceni, ktero bomo naznanili na koncu tega sestavka.

Prerajtati bo potem le treba: ali ne bo predrago stalo, s košeno moko nadomestovati pomanjkanje gnoja. Da si bo pa to vsak kmetovavec prerajtati zamogel, mu damo v prevdank, kar naj imenitniši kmetijski kemikar dr. A. Stöckhardt o tem piše, ko priporočuje košeno moko za gnoj.

On pravi: da 1 cent naj boljši košene moke sploh toliko zdá na njivi, kakor 25 do 30 centov živinskega gnoja, in da je 1 cent košene moke v stanu narediti 320 do 400 funtov zern reží s slamo vred.

(Dalje sledí).

Premišljevanje

narave in previdnosti božje v nji.

Poslovenil Mihael Verne.

Prijetnost zime.

Vsak letni čas ima svoje lastno veselje in svojo lastno lepoto. Celò zima, ki se pozna zdí mnogim mnogim ljudém vse prijetnosti in vsega veselja, pospešuje o tem Stvarnikov namen. Vam, bratje moji, ki iz nevednosti in predsodka tolikokrat grajate dobrotljivo naravo zime, hočem ob kratkem razodeti veselje, ki ga vaše serce vživa v tem letnem času.

Al vas ne razveseli pogled, ko prisijati vidite juterno zarjo čez osneženo okrajno? Goste megle, ki so ležale na zemlji in nam ovirale razgled, se na enkrat razkropé — vse germovje je z nježno slano potreseno — in v tisučerih barvah se razliva sončna svetloba čez hribe in dolíne, in oživlja spet vse stvari. Juterno sonce privabi malo seničico iz germa in oživi skakljajočega vrabca, da si letí živeža iskat. Kakor je bila narava o sončnem zahodu mertva, tako živa je sedaj, in razveseljuje v svoji beli obleki popotnikovo okó.

Al ste podobo snega že kadaj pazljivo ogledali? Al ste čudež, ki se najde v osnovi vsake snežinke, že premišljevali kadaj? Al ste preiskali že kterikrat, kako lično se v snežinkah vodeni sopari visocega podnebja vledenujejo (kristalizirajo) v zvezdate ali iglične

podobice in posamem ali združene padajo na zemljo? Premislite enkrat natančno razmero, po kateri je vsaka napravljena, in neskončno število snežink, ki padajo z zraka. Kako prijetno je viditi, kako se hribi, gojzdi in planjave na enkrat z bleščečo-belo obleko ogrinjajo! Kako lepa je zmešnjava, v kateri vse eno verh družega leži! Glejte — zakaj oko se ne naveliča, če to prijetnost tudi večkrat vidi — glejte, pravim, bleščeči kinč, s katerim je germovje obloženo! Glejte, kako se šibijo gojzdi pod belim bremenom! Vse je edina nezmerna bela puščava.

S kakošnim očesom bi vas gledal — vas, ki pri tolicih spremembah nobenega ali saj tistega veselja ne čutite, ki ga Stvarnik po svojem namenu v vas obuditi hoče? — In vi, ki v tem letnem času družega ne delate, kakor da tožite čez vravnavo narave, ste pač milovanja vredni! Če vas ne gane čisto veselje narave pozimi, se bojim, da bote brezčutno gledali tudi spomlad z vsimi njenimi lepotami. Vzdignite se prijatli moji, okusite in glejte, kako časti vredna je Stvarnikova modrost, kako nezmerna njegova dobrotljivost v vsih delih zime. Narava, naj se sedaj pusta zdí še tako, vendar je umotvor božji. Le naša slepota nam lepoto njegovih del zakriva. Iz vsacega dela narave se sveti modrost božja — veliko več pa nam je je še zakrite. Ne vidimo je na vsih njenih potih, temuč le tam, kjer se približa našim počutkom in občutljejem. In tudi tû smo kakor nespametne živali, ki sonce, sneg in druge naravne prikazni vidijo, na Njega pa ne mislijo, od kterege vse pride, kar se zgodi na nebu in na zemlji.

Kolika prijetnost bo vašo dušo prevzela, bratje moji, če se navadite, dela božja tudi pozimi pazljivo preišljevatí. Naj bo zrak okrog vas temen, naj bo viharo in vsa narava veselja prazna, vaš duh bo vendar pravo veselje vžival, ko bote v vsih rečéh iskali modrost, mogočnost in dobrotljivost svojega Stvarnika. Naj bo vaša pamet še tako kratka, najdlí bote vendar dovolj, kar bo veselilo vaše počutke, vaš um in vaše vmišljavo. Ne bo vam treba radosti iskati v hrupečih društvih, ali pri igrah, ali pri plesu, temuč v svojih samotnih sobah, ali vsred svojih otrok, prijatlov in domačih bote vsak dan našli novo in pravo veselje!

O Noriku in Noreji.

Spisal Davorin Terstenjak.

Posvečenje.

Prečastitemu visokoučenemu gospodu

Dr. Pavlu Jožefu Šafaříku,

vitezú reda Franciško-Jožefovega, členu c. k. akademije znanosti in več učenih društev v Austrii in v inih deželah, mojístru starinoznanstva slavenskega,
v znamenje nar globejega poštovanja.

Vam, blagorodni gospod! posvečujem sledeči spis o Noriku in Noreji, ker Vi me prijazno obujate k trudapolnemu delu. Visokoučeni Nemeč Jakob Grimm je že pred več leti izgovoril iskreno željo, da bi Vi, preslavni gospod! spisali kritično mitologijo slavensko, ker Vi ste edini sposobni mož za takošno delo. Vendar važniše dela so Vas prečile takošnega dela se lotiti, in zdaj, ker so po toliko trudapolnih slovstvenih delih in večí starosti Vaše telesne moči že gotovo precej oslabele, se težko nadjati smemo iz Vašega slovečega peresa takošnega dela. Ali Vi ipak sodelujete na takošnjem početju, ker Vas ostroumni duh blagovoljno presojuje gradivo, ktero mlajši slavenski spisovatelji nanašajo. Ako v teh člancih bode te našli kakošno dobro zerno in ga zalíli s Svojim blagim dopadajenjem, verujte mi, da bode obrodilo stoverstni sad. Bog Vas živi še mnogaja let!

Predgovor bravecem „Novíc“.

Ta spis sem namenil preje posebno natisniti dati, ali, ker sem častitim čitateljem „Novíc“ obljubil naznanjati še skoz letošnji tečaj iz svojega rokopisa nekoliko sestavkov, izpolnujem

s sledečim dano besedo. Vém, da za mnogo bravcev bodo ti članci preznanstveni, čeravno sem si prizadeval prav razumljivo pisati, vendar sem tudi prepričan, da drage naše „Novíce“ imajo dosti bravcev, kateri nimajo ne vinograda ne polja, ne gojzda ne travnikov, in kateri kmetijske sestavke prezirajo; tim mislim po volji vstreči, ako jim kaj znanstvenega berila ponujam. Sleđite me z ono dobro voljo, s katero sem jaz pisal te sestavke!

Pervi članek.

§. 1. Meje Norika.

Norikum je segal proti zapadu do Recie in Vindelicie, od kterih ga je ločila reka Oenus (Inn), proti severu do Germanie, kjer je Dunaj mejo delal; v iztoku je mejašil s Panonio, od kterege ga je v severu cetinska gora (mons Cetius, Kahlengebirge) ločila, in v jugu z Italio gornjo in Panonio, kjer so ga kranske planine (alpes carnicae) in gora Okra (Hrušica ali Kras?) ločile; tako da je obsegal zdajno gornjo in dolnjo Austrio med Inom, Dunajem in dunajskim gojzdom (Wienerwald), večidel Štirskega in Koroškega, deloma kransko in bavarsko zemljo (insko okrožje), Turolsko (Bistro dolino, Pusterthal, in Pingavo) in Solnogradsko deželo ¹⁾.

Pozneje se je Norikum razdelil v pobrežni (ripense), zemljo ravnico kraj Dunaja od Ina do cetinske gore, v srednji (mediterraneum) ali tudi imenovan gorati (montanum), obsegaje gorato zemljo Štirskega, Koroškega, Solnogradskega in iztočnega Turola ²⁾.

§. 2. Gore.

Gore Norika so bile: Alpes noricae — noriške planine ³⁾, pogorje, ktero se od retskih planin ali od izvira Drave, v severu Mure Austrio in Štirsko ločé, do cetinske gore vleče. Dalje Alpes venetae — planine venetske ⁴⁾, in alpes carnicae — kranske ⁵⁾ planine, pogorje, ktero se v severu od Verone v podobni loceni kraj Benečanskega, Turolskega in Koroškega skoz Kransko do Istrie razteguje, kjer je že zlo znižano, in se julske planine — alpes julicae, velí ⁶⁾. Te gore ločijo gornjo Italio in Panonio od Norika.

(Dalje sledí).

Smešnice.

—R— Neka mlada grofinja je imela posebno veselje ljudém botra ali kuma biti. Ljudjé pa so jo tudi radi prosili za botrico, ker je obilo obdarovala vsacega. Z otrokom ni sicer šla v cerkev h kerstu, bila je zadovoljna, da se je zapisalo le ime njeno v kerstne bukve. Vendar pa je imela navado obiskovati otročnico in keršenika čez 4 ali 5 tednov po kerstu, in jima prinesiti še kakošno darilice.

V tistem kraji, kjer je živela grofinja, je živel tudi ubog čevljar z ženo in petero otrok; naj mlajši deček je bil 3 leta star.

Kaj se zgodí? Zima nastopi z vsim tistim strahom, ki ubogim ljudém glavo beli še dolgo dolgo pred začetkom in z britkostjo napaja serce. Naš čevljar stoji zraven svoje žalostne žene in s solznim očesom gleda na igro snežnih mačkov, ki naletavajo se na okna revne bajtice. Dnarjev ni, da bi si kupila derv za peč ali obutal in pa ljubi kruhek preskerbela za prazne želodce. Dolgo molčí in tuhta in tuhta, kako da bi si pomagal, kar se hipoma kakor vés prerojen vesel oberne k ženi svoji, rekoč: „Dobro došlo, pomagano nam bo! Vés kaj, Katra, k grofinji grem, in jo bom prosil za botro“. — „Za božjo voljo! al si nor? Sej nimamo koga kerstiti,

¹⁾ Ptolomej II. 1. 18. VIII. 6., Plinij XXI. 7. 20., Zosim IV. 35. — ²⁾ Sext Ruf. Breviar. rom. imper. cap. VII. Notitiae imperii occid. p. 7. — ³⁾ Strabon. IV. — ⁴⁾ Ammian. Marcell. XXX. 15. — ⁵⁾ Plinij. III. 23. — ⁶⁾ Paul. Diacon. II. 13.